

спосіб – від ядра, інтегруючи комплекс профільних дисциплін – формується цілісна система професійної вищої освіти.

Ставлення до дисциплін економічної теорії як до центральної ланки в ланцюжку створення цінності економічного знання здобувачів вищої освіти має розглядатись як запорука їхнього розвитку в складному й динамічному середовищі впродовж усього професійного життя.

Кулага Ірина Володимирівна

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

Ткаченко Олена Вадимівна

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ

Становлення глобальної економіки та системи її інститутів супроводжується глибокими соціокультурними зрушеннями, появою певної системи глобальних соціокультурних цінностей та норм, що існують паралельно з традиційними. Мова йде, зокрема, про феномен глобального соціального капіталу, який досліджується багатьма вченими як фактор ефективності економіки в умовах глобальної економічної нестабільності. Загальнотеоретичні підходи до дослідження соціального капіталу були започатковані ще в працях Ф. Фукуями, Л. Закера, Р. Емерсона, А. Селігмена, Р. Хардіна, Д. Гамбетти, Д. Халперна, В. Стоуна, П. Штомпки та ін. Найперші визначення категорії соціального капіталу належать Г. Лоурі, П. Бурдє, Дж. Коулману, Р. Патнему. І хоча концептуалізація категорії соціального капіталу є достатньо дослідженою, її багатоаспектність стала причиною різноманіття підходів до трактування його сутності та виміру. Аналізуючи дефініції соціального капіталу, що запропоновані різними авторами,

можна спостерігати, як відбувався розвиток теорії соціального капіталу в історичній ретроспективі.

Узагальнення результатів наукових досліджень природи соціального капіталу дозволяє виокремити декілька підходів до його визначення. Так, в межах мережевого підходу соціальний капітал визначається як: сукупність фактичних або потенційних ресурсів, що пов'язані з володінням стійкою мережею більш чи менш інституалізованих відносин взаємного знайомства або визнання (*Bourdieu, 2001*); певний потенціал, що має мережевий характер з акцентом на культурному аспекті, який пов'язаний з довірою, нормами та цінностями (*Coleman, 1988*). В межах інституціонального підходу соціальний капітал визначається через мережі громадської залученості, колективні дії, що пронизані «духом спільноти», який виникає як наслідок участі у добровільних об'єднаннях, тобто соціальний капітал розглядається з точки зору ефективності функціонування інститутів громадянського суспільства (*Putnam, 1995*). В межах ціннісного підходу соціальний капітал визначається як неформальні норми, що сприяють співпраці між індивідами, є культурно визначеними та діють на мезо- і макрорівнях суспільної організації, тобто увага фокусується на ціннісних орієнтаціях та культурних традиціях як передумовах формування ефективної політичної системи (*Fukuyama, 2004*). В межах ресурсного підходу соціальний капітал визначається як: ресурс, що підвищує суспільну ефективність (*Radayev, 2002*); капітал довіри та капітал надійності, як ресурс, яким володіє індивід. (*Shtompka, 2012*).

Спираючись на систематизацію цих підходів, соціальний капітал можна визначити як ресурс, яким володіє індивід, та свідоме користування індивідом чи соціальною групою соціальними мережами, які завдяки довірі, спільним нормам та правилам сприяють досягненню поставлених цілей. Поняття соціального капіталу загалом відображає стійкі продуктивні міжособистісні та генералізовані зв'язки, що базуються на довірі, взаємному визнанні, колективній ідентичності, солідарності тощо.

Формування соціального капіталу відбувається на основі поєднання трьох складових: соціальних мереж, спільних норм і

правил та довіри. Так, соціальні мережі формують інституціональну основу соціального капіталу – приналежність до певного соціального кола, або членство в групі. Інститути, спільні норми і правила якісно та кількісно забезпечують соціальну взаємодію в суспільстві. Довіра ж, яку Ф. Фукуяма розглядає як ключову характеристику розвинутого людського суспільства, є основою соціального капіталу. Саме довіра є індикатором соціального здоров'я суспільства, гармонійності інтересів його членів, рівня демократичності та відкритості, визнання всіма учасниками взаємовідносин різного характеру певних усталених стандартів поведінки (*Fukuyama, 2004*).

Феномен соціального капіталу багатогранний і досліджується не лише на рівні окремих індивідів, фірм, регіонів країни, але й у глобальному масштабі. Процес становлення глобального соціального капіталу має давню історію і є частиною загальної еволюції соціального капіталу як багаторівневого явища та суспільного ресурсу, наслідком розгортання глобалізаційних процесів, результатом суперечливої взаємоузгодженості та співіснування з національним соціальним капіталом. Глибина та масштаби соціально-економічних змін, обумовлених глобалізаційними процесами, знайшли своє відображення у системі суспільних відносин, гострота яких стала каталізатором досліджень соціального капіталу, довіри та згуртованості. Вже на початку ХХ ст. соціальний капітал стає одним із показників розвитку держав, а з формуванням глобалізованого інформаційного суспільства – визначальним чинником стабільності, сталого розвитку у планетарному масштабі. Цьому сприяло створення наднаціональних інститутів та посилення їх регулюючого впливу на глобальний економічний розвиток, поява транснаціональної еліти, орієнтованої на глобальну систему цінностей та норм, зростання ролі довіри, зокрема інституціональної. Безсумнівним підтвердженням ролі глобального соціального капіталу є факти значного зміцнення економічних зв'язків між країнами, зростання обсягів обміну товарами і послугами, суттєвого збільшення міжнародних фінансових операцій, що здійснюються за розробленими та закріпленими глобальними правилами і традиціями.

Глобальний соціальний капітал розглядається як система правил відтворення господарських відносин, історично і просторово збалансованих, що породжує синергетичний ефект в процесі реалізації стабілізаційної та трансформаційної функції соціального капіталу. Однак, оскільки формування глобального соціального капіталу відбувається на основі національного, величезного значення в умовах глобалізації набуває соціальний капітал макроекономічного рівня, накопичений та використовуваний в середині окремих країн, що конкурують на світовій економічній арені та мобілізують всі внутрішні резерви для утримування або посилення своїх позицій. Масштабні дослідження соціального капіталу на макrorівні підтверджують залежність його рівня від цілого ряду чинників, зокрема рівня соціально-економічного розвитку країни, культури, традицій, домінуючих цінностей, рівня демократії, політичної свободи. В країнах з високим рівнем соціального капіталу та довіри набагато вищі індекси щастя, соціального процвітання, соціального прогресу. В багатих країнах світу саме нематеріальний капітал (до складу якого входить і соціальний) відіграє ключову роль в економічному розвитку, про що свідчить його частка в структурі національного багатства (80%), а у бідних країнах суттєвою залишається частка природного та фізичного капіталу (25 та 16% відповідно) (*Dlugol'skiy, 2013*).

Варто констатувати, що соціальний капітал у сучасному суспільстві є нерозвинутим і, більш того, спостерігається значний розрив між країнами та регіонами за рівнем його розвитку. Так, порівняння регіонів світу за рівнем соціального капіталу демонструє, що першу та другу позицію займають Північна Америка та Західна Європа, відповідно, а останню – країни Східної Європи. Причинами упадку рівня соціального капіталу на постсоціалістичному просторі є його дискредитація в умовах тоталітарного управління, недовіра суспільства до формальних інститутів, рівень корупції, бюрократії, абсолютна неготовність більшості населення до участі в громадських організаціях та рухах, відсутність навичок у вирішенні соціальних проблем. Крім того, системні кризи останніх років підкреслили недостатній розвиток глобального соціального капіталу та втрату довіри, що загострило необхідність

регулювання розвитку господарських відносин на світовому рівні. Саме світові, торгові, фінансові, правові та інші правила і норми, що формуються між організаціями, спонукають окремі національні господарства до внутрішніх інституційних змін, без яких не можна стати повноцінними учасниками світового співтовариства.

Список використаних джерел

1. Bourdie P. (2001). Forms of Capital. The Sociology of Economic Life.
2. Dlugol'skiy A.V. (2013). The role of social capital in improving the development of socio-economic systems. Journal of Institutional Studies, № 3(5),p. 81-10. [in Russian].
3. Fukuyama F. (2004). Trust: The Social Virtues and The Creation of Prosperity: Moscow, AST, 2004
4. Coleman J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology, 95-120
5. Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. Journal of Democracy 6 (1), 65-78.
6. Radayev V.V. (2002). The concept of capital, the forms of capital and their conversion. Economic Sociology, № 4 (3),20-32. [in Russian].
7. Shtompka P. (2012). Trust is the core of society. Moscow, Logos. [in Russian].

Кирилюк Володимир Вікторович

к.е.н., старший викладач кафедри управління персоналом та економіки праці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Як суспільство в цілому, так і кожна організація – є певним соціумом який володіє і накопичує соціальний капітал. Наявність в компанії чи організації потужного соціального капіталу забезпечує соціальну взаємодію та ефективну кооперацію, згуртовує працівників, збільшує трудові та соціальні якості колективу, сприяє досягненню соціально-економічних цілей суб'єктів господарювання. Важливу роль у формуванні та